

STABILIZAČNÉ NÁSTROJE SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV V OBDOBÍ HOSPODÁRSKEJ KRÍZY

Jozef GAŠPARÍK¹

DOI: <https://doi.org/10.34135/svpmvpIV.191010>

Abstract

This paper focuses on the term during financial crisis which especially in 2009 resulted in decrease of self-governing regions revenues. Banskobystrický, Nitriansky and Trnavský self-governing region during mentioned year recorded the decline of its expenditures comparing to the previous year. Research analyzed closing accounts of mentioned regions to identify instruments and politics, which were used by these institutions to stabilize their financial situation. Analysis of documentation find out that there were some instruments used by all researched regions. Between those instruments belong surplus of previous years, loans and reducing operative expenditures. On the side of revenues there were used financial transfers and refunded projects by the EU. Very strong instrument on the side of expenditures was identified abandoning of realization of capital projects.

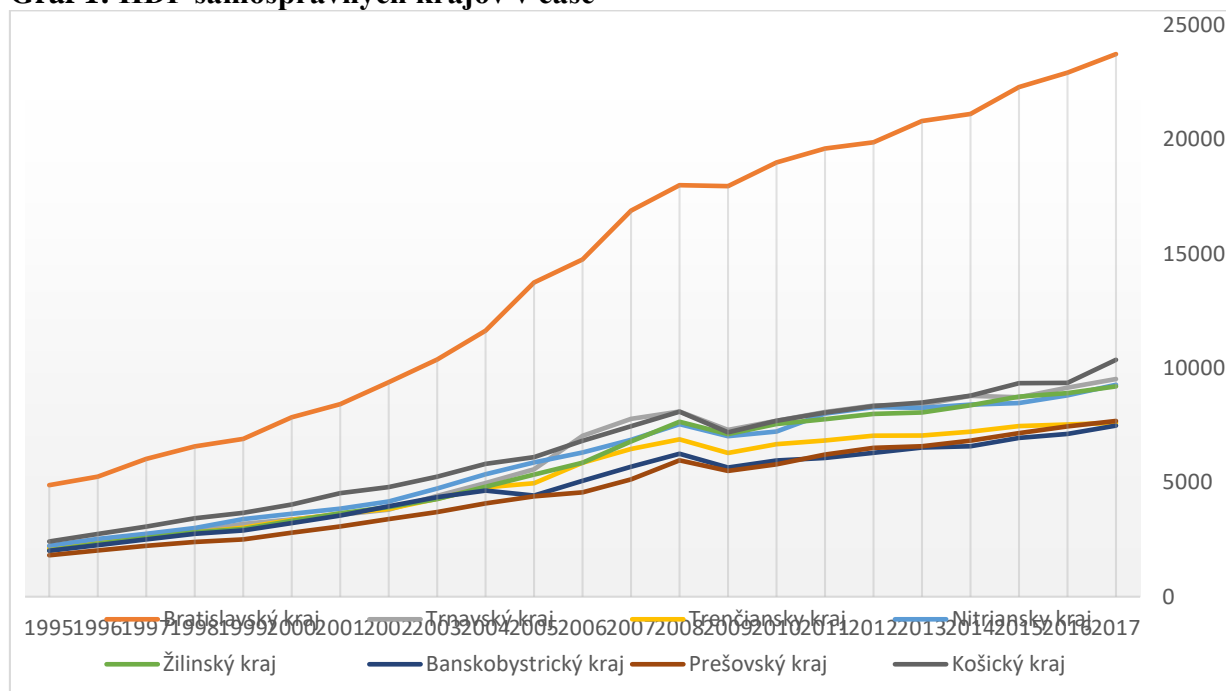
Kľúčové slová: *self-governing regions, financial crisis, stabilisation instruments, closing accounts, revenues, public expenditures,*

Úvod

Nateraz posledná svetová finančná kríza začala približne v polovici roka 2007, kedy preukukla v Spojených štátoch amerických a následne ovplyvnila život takmer celej svetovej populácie. Výkon svetovej ekonomiky sa v roku 2009 spomalil o 0,6 %, ale prepád európskej ekonomiky bol výraznejší. Zatiaľ čo v strednej Európe sa výkon ekonomiky spomalil o 3,2 %, v západnej Európe bol prepád badateľný až na úrovni 3,6 %.(Sedmihradská,2011,9) Ak sa pozrieme na slovenské podmienky, môžeme vidieť, že prepád rastu reálneho HDP² sa medzi rokmi 2007 a 2008 znížil o 4 %, a to z 10,4% na 6,4 %.(Kadlečík, 2009, s. 39) Toto sa nevyhnutne dotklo aj všetkých regiónov na Slovensku. Prepád celkového HDP bol u samosprávnych krajov na Slovensku zaznamenaný medzi rokmi 2008 a 2009. Graf číslo 1 zachytáva vývoj HDP vo všetkých regiónoch, v období rokov 1995-2019. Z týchto údajov je zrejmé, že finančná kríza na Slovensku spôsobila zníženie HDP všetkých samosprávnych krajov v roku 2009. Pred týmto rokom a taktiež aj po tomto období, HDP vo väčšine krajov kontinuálne rástlo. To znamená, že v tomto období existoval externý faktor, ktorý negatívne zasiahol ekonomický rast v regiónoch Slovenska. Zatiaľ čo Bratislavský samosprávny kraj zaznamenal najnižší pokles HDP, Košický kraj bol naopak v krízovom období najviac zasiahnutý zníženou produkciou tovarov a služieb na svojom území. Z toho vyplýva, že negatívne dopady nemali rovnakú intenzitu na celom území krajiny.

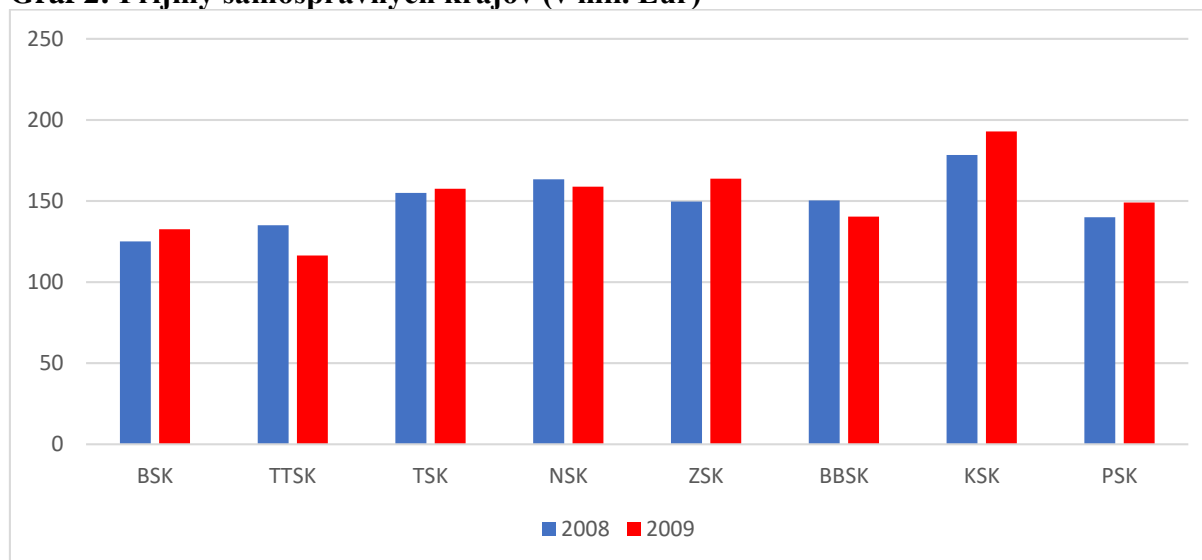
¹ Mgr. Jozef Gašparík, Katedra politológie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Gondova č.2, 814 99 Bratislava, Slovenská republika, E-mail: gasparik27@uniba.sk

² Hrubý domáci produkt

Graf 1: HDP samosprávnych krajov v čase

Zdroj: Štatistický úrad, 2019, Regionálny hrubý domáci produkt (v bežných cenách), vlastné spracovanie

Napriek tomu, že HDP v slovenských regiónoch v roku 2009 klesal, samosprávne kraje nezaznamenali taký lineárny pokles aj v oblasti svojich príjmov. Spomedzi všetkých ôsmich samosprávnych krajov bol pokles príjmov oproti predchádzajúcemu roku zaznamenaný len v Trnavskom, Nitrianskom a Banskobystrickom kraji. V Grafe č. 2 je možné vidieť rozdiely v príjmoch jednotlivých samosprávnych krajov pri porovnaní situácie medzi rokmi 2008 a 2009. Táto situácia trvala len počas roka 2009, a od roku 2010 už príjmy samosprávnych krajov plošne stúpali. Buček a Sopkuliak túto situáciu zdôvodňujú najmä tým, že lokálne samosprávy neboli z hľadiska financovania úzko prepojené so štátnym rozpočtom a zároveň nemali svoje financie v rizikových finančných projektoch, ktoré by ich mohli negatívne ovplyvniť. Napriek tomu však uznávajú, že v tomto období bol zaznamenaný rast nezamestnanosti, ktorá má pomerne jasný vplyv na financovanie samospráv. (Buček - Sopkuliak, 2014, s. 14)

Graf 2: Príjmy samosprávnych krajov (v mil. Eur)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Záverečných účtov samosprávnych krajov v roku 2009

Z uvedeného vyplýva, že k zníženiu HDP došlo nie len na Slovensku, ako celku, ale aj v jeho jednotlivých samosprávnych krajoch. Z tohto pohľadu však Slovensko nebolo žiadnou výnimkou v rámci EÚ³, pretože pokles HDP v roku 2009 bol zaznamenaný prakticky vo všetkých regiónoch EÚ. (Eurostat, 2016) Podľa Sedmihradskej majú regióny, na rozdiel od centrálnej vlády obmedzenejšie možnosti na vysporiadanie sa s ekonomickou krízou. Centrálné vlády majú nástroje na implementáciu rôznych stabilizačných opatrení (ako príklad tu môžeme spomenúť pomoc bankám alebo „šrotovné“), majú pomerne výrazný manévrovací priestor v oblasti daňovej politiky a zároveň dokážu posilňovať ekonomiku v štáte prostredníctvom umelého zvýšenia výdavkov. Regionálne samosprávy podľa Sedmihradskej, len veľmi zriedkavo využívajú stabilizačné mechanizmy na zmiernenie krízy a sú veľmi naviazané na politiku centrálnej vlády. (Sedmihradská, 2009, s. 9) Napriek tomu, že regionálne samosprávy majú limitované možnosti riešenia kríz globálneho charakteru, tri samosprávne kraje na Slovensku sa museli vysporiadať nie len s poklesom produktivity na svojom území ale zároveň aj s poklesom vlastných príjmov. V tomto príspevku je pozornosť venovaná identifikácii konkrétnych dôvodov poklesu príjmov v týchto krajoch a následnej analýze ich postupov pri riešení danej situácie.

Teoretické východiská

Ako uvádza Sedmihradská, fiškálne problémy spôsobované globálnou ekonomickou krízou vyvolávajú tlak aj na samosprávy. (Sedmihradská, 2011, s. 18) Ako už bolo spomenuté v úvode, takýmto tlakom môže byť napríklad výpadok finančných zdrojov, ktoré boli na Slovensku zaznamenané v krízovom období. Globálna finančná kríza však na Slovensku vyvolala aj rast nezamestnanosti, čo mohlo priamo súvisieť so spomínaným výpadkom zdrojov samospráv, keďže tie sú, okrem iného, významným spôsobom financované aj z podielu na dani z príjmov. (Buček - Sopkuliak, 2014, s. 17) Zároveň je však potrebné uviesť, že fiškálne problémy samospráv nie sú na Slovensku úplne nezvyčajné. Viaceré mestá mali v deväťdesiatych rokoch problém s financovaním, spôsobený vlastným manažmentom. (Buček - Sopkuliak, 2014, s. 9) A dokonca aj samotné samosprávne kraje mali na začiatku svojej existencie a pred implementáciou fiškálnej decentralizácie pomerne komplikovanú fiškálnu pozíciu, pretože pri financovaní svojich potrieb sa museli spoliehať predovšetkým na prostriedky zo štátneho rozpočtu (Klimovský, 2006). Výskum sa preto zaoberá aj konkrétnymi dôvodmi, ktoré stáli za výpadkom príjmov.

Walzer a Wolman identifikujú viaceré spôsoby, akými sa samosprávy môžu pokúšať o zmiernenie dôsledkov straty zdrojov. Samosprávy sa môžu rozhodnúť či urobia zmeny na strane výdavkov alebo príjmov. Na strane výdavkov identifikujú títo autori tri základné možnosti: 1) zníženie bežných výdavkov (zmrazenie plátov, prepúšťanie zamestnancov, zrušenie nákupu prevádzkového tovaru a pod.), 2) zníženie kapitálových výdavkov (napr. zrušenie investičných projektov) alebo zníženie grantových či dotačných schém. Na strane príjmov môžu územné samosprávy zvýšiť niektoré druhy daní alebo poplatkov, prípadne získať preklenovacie úvery, využívanie prebytku minulých rokov a pod., Walzer a Wolman ako možné nástroje identifikujú aj administratívne a organizačné nástroje smerujúce k zlepšeniu riadenia úradov zvýšeniu ich produktivity, prípadne k delegovaniu niektorých kompetencií na štát alebo súkromnoprávne subjekty. (Sedmihradská, 2011, s. 18) V tomto príspevku sa zameriavame na identifikáciu a následnú analýzu tých aktivít, ktoré robili spomenuté tri kraje v záujme zlepšenia svojej finančnej situácie. Podľa výskumu Sedmihradskej boli stabilizačné nástroje Walzera a Wolmana využité počas krízového obdobia vo viacerých municipalitách v Európe. Na základe svojho výskumu dospela k záveru, že municipalita najprv fiškálny problém ignorovali a následne využívali nástroje, ktorými zvyšovali svoje príjmy. K nástrojom šetrenia a krátenia výdavkov sa samosprávy uchýľovali ako k posledným. (Sedmihradská, 2011, s. 19)

³ Európska únia,

Príjmy samosprávnych krajov v období krízy

Model financovania samospráv je od roku 2005 daný nariadením vlády č. 564/2004, ktoré určuje základný príjem obciam a samosprávnym krajom. Vládne nariadenie o rozpočtovom určení dane z príjmov priznávalo v roku 2008 a 2009 samosprávnym krajom 23,5% výnosu dane z príjmu fyzických osôb, čo bolo zhodné výškou podielu stanovenou už v roku 2004. (Zákon č.564/2004,2009) Zároveň mali samosprávne kraje kompetenciu vyberať daň z motorových vozidiel, ktorá tvorila podstatnú časť ich rozpočtu. Výraznú časť rozpočtu tvorili aj dotácie zo štátneho rozpočtu na výkon prenesenej štátnej moci a vlastné „z poplatkov či majetku, ktoré kraje vlastnili.“ (Petraníková, 2012, s. 157) Finančné prostriedky si samosprávne kraje spravujú na základe vlastného uváženia v rámci svojich zákonných kompetencií. Akým spôsobom samosprávne kraje tieto zdroje využívajú, závisí od špecifik jednotlivých krajov a zároveň od priorit, ktoré si samosprávne kraje určujú. Hlavným cieľom každej územnej samosprávy by malo byť poskytnutie, čo možno najväčšieho množstva služieb za zdroje, ktorými disponuje. (Padovani - Young, 2012, s. 155) Náhle zníženie príjmov je faktor, ktorý tento cieľ značne obmedzuje. Predstavitelia samosprávy sa preto musia vysporiadať so situáciou, keď na rovnako očakávaný objem služieb majú k dispozícii menší objem finančných prostriedkov.

Metodológia výskumu

Cieľom analýzy je zodpovedanie nasledovnej výskumnej otázky: „Aké aktivity zrealizovali a aké nástroje prijali vybrané samosprávne kraje na Slovensku v období globálnej finančnej krízy s cieľom stabilizácie vlastnej finančnej situácie?“

Medzi tri vybrané samosprávne kraje patria tie, ktoré v roku 2009 zaznamenali pokles svojich príjmov oproti roku 2008. V našom prípade ide o Trnavský, Nitriansky a Banskobystrický samosprávny kraj a skúmaným obdobím je rok 2009. Hlavným zdrojom analyzovaných údajov výskumu sú príslušné záverečné účty týchto krajov, v ktorých sa budú sledovať realizované aktivity aj implementované nástroje, a to v súlade s klasifikáciou podľa teórie Walzera a Wolmana. Sumár toho, čo samosprávne kraje vykonali sa nachádza v ich záverečných účtoch, ktoré podľa zákona o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy č. 583/2004 musia na konci účtovacieho roka pripraviť. Okrem toho sa v záverečných účtoch nachádzajú aj informácie o ich príjmoch a finančnej situácii.

Účelom analýzy záverečných účtov je zistenie toho, aké aktivity vykonali a aké nástroje implementovali samosprávne kraje v reakcii na zníženie ich príjmov. Záverečný účet je preto pre túto analýzu vhodným nástrojom na priblíženie finančnej stránky krajov počas sledovaného obdobia. Analyzované sú celé texty záverečných účtov sledovaných samospráv. Z uvedeného vyplýva, že výskum má z hľadiska zberu dát charakter desk research. Desk research umožňuje získavanie dát z externých zdrojov, ktorými sú v tomto prípade dáta publikované verejnými inštitúciami. Výhodou tejto metódy analýzy je jej nízka finančná nákladovosť a možnosť analyzovania dát aj bez nutnosti kontaktu s danou inštitúciou. (Juneja) Kategorizované postupy samosprávnych krajov podľa teórie Walzera a Wolmana, budú medzi sebou komparované, s cieľom zistiť či dochádzalo v tomto období k rozdielnym alebo rovnakým postupom pri snahe samosprávnych krajov o stabilizáciu situácie pri znížení príjmov. Komparačnými kritériami sú jednotlivé aktivity a nástroje stabilizácie situácie znížených príjmov, ktoré boli opísané v teoretickej časti práce.

Analýza záverečných účtov

Banskobystrický samosprávny kraj vo svojom záverečnom účte uvádza viacero dôvodov, pre ktoré bol v roku 2009 zaznamenaný pokles príjmov. „Negatívny vývoj globálnych faktorov - vplyv finančnej a hospodárskej krízy, s tým súvisiaci pomalší vývoj ekonomiky, vzrastajúca nezamestnanosť, ale aj legislatívne zmeny negatívne vplývali na finančnú situáciu Banskobystrického samosprávneho kraja. Tieto faktory spôsobili výpadok daňových príjmov vo výške 4 225 586 Eur oproti schválenému rozpočtu a 1 514 291 Eur oproti upravenému rozpočtu daňových príjmov.“ (Záverečný účet BBSK, 2010, s. 37)

BBSK⁴ poukazuje na fakt, že okrem zníženia príjmov v dôsledku globálnej finančnej krízy, došlo k zníženiu príjmov rozpočtu samosprávnych krajov na Slovensku, aj v dôsledku legislatívnej zmeny. Zmenu spôsobila konkrétne novela č. 595/2003 Z.z. o dani z príjmov, ktorou sa k 1.1. 2009 zvýšila nezdaniteľná čiastka základu dane. Tabuľka č.1 zobrazuje výnos dane z príjmu fyzických osôb v Banskobystrickom kraji, na základe ktorej je možné konštatovať, že po prvýkrát od roku 2005 bol pokles výnosu spomínanej dane zaznamenaný v roku 2009.

Tabuľka 1: Výnos dane z príjmu fyzických osôb v BBSK v čase (v tis. EUR).

2005	2006	2007	2008	2009
49 685	54 277	55 929	64 798	60 981

Zdroj: Záverečný rozpočet BBSK

Záverečný účet BBSK za rok 2009 uvádza, že pokles spomínaného príjmu bol síce očakávaný, ale nie v takom širokom rozsahu, v akom reálne nastal. (Záverečný účet BBSK, 2010, 41) Samosprávny kraj na vzniknutú situáciu reagoval nahradením vypadnutých príjmov viacerými nástrojmi. Nástrojom, ktorý využíval Banskobystrický samosprávny kraj na stabilizáciu situácie bolo zníženie výdavkov na chod Úradu BBSK. Do tejto kategórie spadajú tovary služby, pod ktoré patrí napríklad cena za energie, cestovné náhrady, či materiál na údržbu. (Záverečný účet BBSK, 2010, s. 46) Zaujímavosťou v tejto kategórii je fakt, že zatiaľ čo výdavky na tovary a služby klesali, výdavky na mzdy zamestnancov Úradu BBSK nielen, že rástli oproti predchádzajúcemu roku, ale kvôli ich navýšeniu bol v roku 2009 upravovaný aj rozpočet. (Záverečný účet BBSK, 2010, s. 45) Na základe definície Walzera a Wolmana došlo k využitiu nástroja na zníženie nepersonálnych operatívnych výdavkov. (Sedmihradská, 2011, s. 18)

Ďalší nástroj, ktorý podľa záverečného účtu využil Banskobystrický samosprávny kraj na vykrytie straty spôsobenej znížením príjmov, boli zdroje z refundovaných štrukturálnych fondov za ukončené projekty. (Záverečný účet BBSK, 2010, 37) Takúto možnosť Walzer a Wolman explicitne vo svojej teórii neuvádzajú, avšak z hľadiska ich teórie je možné tento úkon kategorizovať ako nástroj, ktorým sa stabilizuje situácia prostredníctvom medzivládnych príjmov. (Sedmihradská, 2011, 18) Nitriansky samosprávny kraj, rovnako ako Banskobystrický zdôvodňoval pokles svojich príjmov rovnakými príčinami. „DzPFO⁵ je rozhodujúcim príjmom NSK. V roku 2009 bol zaznamenaný výpadok v porovnaní s upraveným rozpočtom vo výške 2 986 tis. Eur a v porovnaní so skutočnosťou v roku 2008 pokles o 3 537 tis. Eur. Tento pokles je spôsobený nárastom nezamestnanosti z 8,39 % v roku 2008 až na 12,66 % v decembri 2009 a tiež prijatými legislatívnymi opatreniami. Výpadok týchto príjmov je taký výrazný, že sa ho nepodarilo nahradiť inými príjmami NSK.“ (Záverečný účet NSK, 2010, s. 28)

⁴ Banskobystrický samosprávny kraj

⁵ Daň z príjmu fyzických osôb

Tabuľka č.2 zobrazuje vývoj výnosu dane z príjmu fyzických osôb NSK, ktorá podobne ako pri BBSK dokazuje, že v roku 2009 nastala pre samosprávne kraje výnimočná situácia, keďže sa náhle znížil výnos z dane z príjmu fyzických osôb, ktorý tvoril podstatnú časť ich rozpočtu.

Tabuľka 2: Výnos dane z príjmu fyzických osôb v NSK v čase (v tis. EUR).

2005	2006	2007	2008	2009
38 987	44 705	48 677	58 258	54 721

Zdroj: Záverečný rozpočet BBSK (vlastný prepočet)

Záverečný účet NSK explicitne uvádza, že v dôsledku zníženia príjmov bolo nevyhnutné znižovať svoje výdavky. Najvýraznejšiu čiastku šetрил NSK v oblasti komunikácie, ale šetrenie zasiahlo aj výdavky v administratíve Úradu NSK. (Záverečný účet NSK, 2010, s. 16) Nitriansky samosprávny kraj, podobne ako Banskobystrický šetрил z hľadiska administratívy v oblasti nákupu materiálu (napríklad pri obstarávaní mobilných telefónov). Tento nástroj patrí podľa definície do kategórie znižovania nepersonálnych výdavkov. Ale NSK na rozdiel od BBSK v tejto oblasti využil aj možnosť šetrenia na mzdách svojich zamestnancov, ktorých čerpanie v tomto období klesalo. (Záverečný účet NSK, 2010, s. 49) Takéto opatrenie spadá pod kategóriu šetrenia personálnych výdavkov.

Ďalej využívaným na zlepšenie situácie v NSK boli štrukturálne fondy EÚ. Nitriansky samosprávny kraj explicitne uvádza tento nástroj ako vhodný spôsob riešenia znížených príjmov v samosprávach. Napríklad Úrad NSK získal v roku 2009 z európskych fondov o 121% viac ako pôvodne očakával. (Záverečný účet NSK, 2010, s. 39) Rovnako ako aj v prípade BBSK je tento nástroj kategorizovaný ako medzivládny príspevok. (Sedmihradská, 2011, s. 18)

Pri Nitrianskom kraji je potrebné uviesť skutočnosť, že v predmetnom období bola najväčšia oblasť znižovania výdavkov zaznamenaná na strane kapitálových výdavkov. Zníženie kapitálových výdavkov znamená nerealizovanie veľkých projektov, ako sú napríklad investície realizované z prostriedkov EÚ alebo spolufinancované zo štátneho rozpočtu. Nitriansky kraj v tomto období nevyužil kapitálové výdavky vo výške viac ako 16 miliónov Eur. (Záverečný účet NSK, 2009, s. 83) Pre porovnanie strata oproti dani z príjmu fyzických osôb bola vo výške necelých 5 miliónov.⁶ Podľa Walzera a Wolmana možno takýto spôsob šetrenia kvalifikovať ako krátenie kapitálových výdavkov.

Trnavský samosprávny kraj vo svojom záverečnom rozpočte taktiež uvádza, že zhoršenie ekonomickej situácie na Slovensku sa v samosprávnom kraji odzrkadlilo najmä prostredníctvom zníženia výnosu dane z príjmu fyzických osôb. (Záverečný účet TTSK, 2010, s. 11) Bližšie tento pokles zobrazuje tabuľka č. 3, na základe ktorej je možné konštatovať, že od roku 2005 po prvý krát nastal medziročný pokles príjmov až v roku 2009.

Tabuľka 3: Výnos dane z príjmu fyzických osôb v TTSK v čase (v tis. EUR).

2005	2006	2007	2008	2009
25 851	30 935	35 339	43 387	40 936

Zdroj: Záverečný rozpočet TTSK

Zároveň samosprávny kraj uvádza ako dôvod výpadku príjmov aj to, že finančná kríza mala vplyv na neúspech pri snahe o predaj majetku. (Záverečný účet TTSK, 2009, s. 17)

⁶ Vid' tabuľka č.2

Jeden z nástrojov, ktorý bol využitý v záujme zlepšenia finančnej situácie bol zavedený rozpočtovou úpravou č. 5/2009. Prostredníctvom neho sa okrem iného znížili výdavky napríklad na oblasť zdravotníctva. (Záverečný účet TTSK, 2009, s. 29) Podobná úprava na strane výdavkov nastala napríklad aj v oblasti kultúry. (Záverečný účet TTSK, 2009, s. 29) Tento nástroj je kategorizovaný ako zníženie nepersonálnych výdavkov.

Rovnako ako v Nitrianskom kraji aj tu sa gro výpadku príjmu podarilo pokryť z nezrealizovaných kapitálových projektov. Trnavský samosprávny kraj vo svojom záverečnom účte plánoval na kapitálové výdavky viac ako 55 miliónov eur no nakoniec ich vyčerpal niečo cez 12 miliónov. (Záverečný účet TTSK, 2009, s. 6) V praxi to znamená, že podľa Wolzera a Wolmana sa prostriedky ušetrili na základe nerealizovania kapitálových projektov.

Všetky tri samosprávne kraje mali v rozpočte na konci roka 2009 schodok, ktorý sa im podarilo zmeniť na prebytok prostredníctvom úverov a prebytkov z minulých rokov. Dosiahnutý prebytok je možné vidieť v nasledujúcej tabuľke č. 4.

Tabuľka 4: Bilancia celkových príjmov a výdavkov samosprávnych krajov za rok 2009.

Kraj	Rozpočtový ostatok
BBSK	+ 1 116 593€
NSK	+ 3 341 359
TTSK	+ 1 187 946

Zdroj: záverečné účty BBSK,NSK,TTSK (vlastné spracovanie).

Záver

Analýza sa zamerala na situáciu v samosprávnych krajoch počas obdobia, kedy sa vysporiadavali s poklesom svojich príjmov oproti predchádzajúcemu rozpočtovému obdobiu. Na základe zistených informácií je možné konštatovať, že všetky tri samosprávne kraje si splnili svoju zákonnú povinnosť spočívajúcu v požiadavke na vyrovnaný alebo prebytkový rozpočet.(Zákon č.583/2004) Podľa analyzovaných údajov sa túto povinnosť podarilo splniť najmä vďaka úverom a prebytkom z minulých rokov. Cieľom analýzy bolo zistiť a následne kategorizovať nástroje, ktoré v sledovanom období vybrané kraje využívali na zmiernenie dopadov poklesu svojich príjmov. Nasledujúca tabuľka č.5 zobrazuje nástroje, ktoré samosprávne kraje vykonali na strane príjmov. Využitie prebytkov a úverov boli spoločné nástroje všetkých troch sledovaných krajov. Medzivládne príjmy, respektíve príjmy z európskych inštitúcií využili dva z nich.

Tabuľka 5: Príjmové stabilizačné nástroje využité v pozorovaných krajoch

Stabilizačné nástroje - PRÍJMOVÉ	BBSK	NSK	TTSK
Úvery	x	x	x
Medzivládne príjmy	x	x	
Prebytok z minulých rokov	x	x	x

Zdroj: Záverečné účty BBSK, NSK, TTSK, vlastné spracovanie

Tabuľka č.6 obsahuje tri nástroje, z ktorých najčastejšie dochádzalo k znižovaniu nepersonálnych operatívnych výdavkov. Tento nástroj najčastejšie zahrňoval zníženie výdavkov na chod úradu, ale pomerne často sa týkal aj niektorých inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti jednotlivých krajov. Najpopulárnejším nástrojom stabilizácie situácie v krajoch na strane výdavkov bolo

znižovanie nepersonálnych výdavkov. Personálne výdavky v sledovanom období znižoval len Nitriansky samosprávny kraj. Ten spolu s Trnavským do značnej miery využívali krátenie kapitálových výdavkov ako formu znižovania dlhu. To znamená, že z určitých dôvodov nezrealizovali investičné projekty na ktoré plánovali minúť finančné prostriedky. Prostriedky, ktoré na to plánovali minúť jednoducho odstránili z výdavkovej časti rozpočtu a z jej príjmov odstránili finančné prostriedky, ktoré mali získať z podielovej dane.

Tabuľka 6: Výdavkové stabilizačné nástroje využité v pozorovaných krajoch

Stabilizačné nástroje – VÝDAVKOVÉ	BBSK	NSK	TTSK
Zníženie nepersonálnych operatívnych výdavkov.	X	X	X
Zníženie personálnych výdavkov.		X	
Krátenie kapitálových výdavkov- nerealizácia projektov.		X	X

Zdroj: Záverečné účty BBSK, NSK, TTSK (vlastné spracovanie)

Na základe uvedených dát je možné konštatovať, že samosprávne kraje nezvolili pri riešení zníženého príjmu rovnaký postup. Vychádzajúc zo záverečných účtov, je tiež možné konštatovať, že výpadok príjmov nebol natoľko výrazný, aby museli siahnuť po výrazných úsporách. Využívanie úverov a prebytkov z minulých rokov je mechanizmus, ktorý tieto inštitúcie využívajú v prípade schodkového rozpočtu bežne, bez ohľadu na hospodársku situáciu v krajine. Krátenie kapitálových výdavkov, ktoré samosprávne kraje využili na stabilizáciu situácie zas vypovedá o tom, že kraje z určitých dôvodov nezrealizovali projekty vďaka čomu dokázali usporiť sumy rádovo vyššie od tých, o ktoré v dôsledku finančnej krízy prišli. Napriek tomu sa každý kraj vo svojom záverečnom účte dotýka problematiky hospodárskej krízy a zároveň využíva individuálne mechanizmy na ďalšiu stabilizáciu situácie. To znamená, že kraje boli v tomto období nútené využívať mechanizmy nad rámec štandardu s cieľom dosiahnutia väčších úspor. Medzi tieto mechanizmy patrí najmä znižovanie personálnych výdavkov a znižovanie operatívnych výdavkov. Aj keď ostatné mechanizmy boli využité väčšinou vo všetkých krajoch a mali na stabilizáciu situácie najväčší dosah, ide o nástroje, ktoré kraje v záverečných účtoch nespomínajú ako neštandardne využité v dôsledku krízy.

Použitá literatúra

- BUČEK, J. - SOPKULIAK, A. 2014. Local self government Finance in Slovakia During the 2008-2011 Crisis In. *Fiscal austerity and innovation in local governance in Europe*. 189 s. ISBN 978-1-4724-3243-8, 2014.
- EUROSTAT. 2016. *Archive: HDP na regionálnej úrovni*. [online]. 2016, [cit. 24-10-2019]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Archive:HDP_na_region%C3%A1lnej_%C3%BArovn%C3%AD>.
- JUNEJA, P. *Desk Research - Methodology and Techniques*. [online]. [cit.24-10-2019]. Dostupné na internete: <<https://www.managementstudyguide.com/desk-research.htm>>.
- KADLEČÍK a kol. 2009. *Analýza aktuálnej sociálno-ekonomickej situácie v SR s osobitným zreteľom pre potreby aplikácie systému flexiistôt*. 265 s.[online].[cit. 24-10-2019]. Dostupné na internete: <https://www.ia.gov.sk/cv/images/projekty/2007az2013/analiza_soc_ekon_situacie_sr.pdf>

- KLIMOVSKÝ, D. 2006. Regionálna samospráva v rokoch 2002-2005: skúsenosti a súvislosti v politickej reflexii. In. *Regionálne voľby 2005: súvislosti a výsledky*, 2006. Bratislava ISBN 80-88935-85-7.
- PADOVANI, E. - YOUNG, D.W. 2012. *Managing local governments. Designing management control systems that deliver value*. Londýn, New York: Routledge, 2012. s. 333. ISBN 978-0415-78329-3.
- PETRÁNIKOVÁ S. 2012. *Vplyv legislatívnych zmien na financovanie regionálnej samosprávy*. [online]. Fakulta UPJŠ v Košiciach, 2012. [cit.24-10-2019]. Dostupné na internete: <<https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Kotulic24/subor/Petranikova.pdf>>
- POLÁČKOVÁ E. *ZÁVEREČNÝ ÚČET TTSK ZA ROK 2009, 2010*. Trnava
- SEDMIHRADSKÁ, L. 2011. Local government finance in the first year of the economic crisis. In. *Local government finance in time of crisis. an early assessment*, 2011. 234 s. ISBN 978-80-89013-54-8.
- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2019. *Regionálny hrubý domáci produkt (v bežných cenách)*. [online]. 2019. [cit. 24-10-2019]. Dostupné na internete: <[http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID\(%22i7CBCECE0C4964AE39B2B929DFA739BF8%22\)&ui.name=Region%c3%a1llyny%20hrub%c3%bd%20dom%c3%a1ci%20produkt%20\(v%20be%c5%ben%c3%bdch%20cen%c3%a1ch\)%20%5bnu3001rr%5d&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2fcognosext%2fcps4%2fportlets%2fcommon%2fclose.html#>](http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID(%22i7CBCECE0C4964AE39B2B929DFA739BF8%22)&ui.name=Region%c3%a1llyny%20hrub%c3%bd%20dom%c3%a1ci%20produkt%20(v%20be%c5%ben%c3%bdch%20cen%c3%a1ch)%20%5bnu3001rr%5d&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2fcognosext%2fcps4%2fportlets%2fcommon%2fclose.html#>)>.
- ZÁKON Č. 583/2004 Z.Z. *Zákon o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. [online]. 2004, [cit.24-10-2019]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/583/20160101.html>>.
- ZÁKON Č.546/2004 Z.Z. *Zákon o rozpočtovom určení výnosu dane z príjmov územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. Časová verzia predpisu účinná od 01.01.2009 do 28.02.2011. [online]. 2009, [cit.24-10-2019]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/564/20090101.html>>.
- ZÁVEREČNÝ ÚČET BBSK ZA ROK 2008. 2009. [online]. [cit.24-10-2019]. 2009, Dostupné na internete: <<https://www.bbsk.sk/Portals/0/Files/zaverecny-ucet-bbsk-2008-web.pdf>>.
- ZÁVEREČNÝ ÚČET BBSK ZA ROK 2009. 2010. [online]. [cit.24-10-2019]. 2010, Dostupné na internete: <<https://www.bbsk.sk/Portals/0/Files/zaverecny-ucet-bbsk-2009-web.pdf>>.
- ZÁVEREČNÝ ÚČET NSK ZA ROK 2009. 2010 [online]. [cit.24-10-2019]. 2010, Dostupné na internete: <<https://www.unsk.sk/Files/ShowFile/21715>>.